

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ – ОСНОВНИЙ ШЛЯХ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Автор статті доводить, що проблему реалізації ідеї самопізнання-самоствердження допоможе вирішити впровадження особистісно зорієнтоване навчання й виховання.

Кінцева мета шкільної освіти полягає в удосконаленні самої людини. Справжнє навчання й виховання завжди було неможливе без особистісного підходу. На це вказував у свій час старогрецький філософ Платон. Такий шлях навчання й виховання рекомендував і Мішель де Монтень у книзі "Досліди": "Наставник повинен відповідно до духовних нахилів довіреної йому дитини надати їй можливість вільно розвивати ці нахили, пропонуючи їй пізнати смак різних речей, вибирати між ними і розрізняти їх самостійно, інколи вказуючи їй шлях, деколи, навпаки – дозволяючи відшукувати дорогу їй самій"[1: 121].

За гуманістами над ідеєю вдосконалення людини працювали просвітники. Зокрема, у Франції – Вольтер, Дідро, Руссо. Сучасник Руссо Григорій Сковорода, філософ – педагог, "поєднував в самопізнанні інтелектуальний акт із вольовим творчим зусиллям. В імперативі "пізнай себе" прихований другий імператив: стань собою, видобудь із себе свою духовну суть, здійсни своє призначення! Самопізнання ставить тут перед собою мету: утворити духовну особистість" [2: 40].

Ідея самопізнання – самоствердження виявилася продуктивною. Її розвивають і сучасні філософи. Так, Ловель вважає, що самопізнання – це сила "творити себе".

Реалізувати ідею самопізнання – самоствердження допоможе впровадження особистісно зорієнтованого навчання й виховання. Саме воно в нормативних документах про школу визначене як методологічна основа її розбудови.

Метою особистісно зорієнтованої освіти є: "...знаходження, підтримка, розвиток ... в людині... механізмів самореалізації; саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання..., необхідних для становлення самобутнього образу й діалогічного, безпечного способу взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією" [3: 141 - 142].

В особистісно зорієнтованому навчанні інше бачення змісту освіти: "...зміст шкільної освіти – це зміст процесу становлення особистості... Він розроблений на основі комплексного підходу, який враховує структуру діяльності, структуру особистості і структуру процесу соціалізації" [4: 19] та передбачає не тільки засвоєння учнем системи знань, вироблення системи умінь, а й розвиток здатності до рефлексії, самопізнання, набуття досвіду спілкування.

Сутність освітнього процесу відповідно до особистісно зорієнтованого підходу полягає в створенні умов для освіти особистості, формування "образу себе-в-бутті" та його ключових складників: "образу Я", "образу Світу", "образу Я в Світі". Оскільки з погляду особистісно зорієнтованого навчання освіта "не стільки передає учневі знань, скільки ...проявлення його в самому собі, формування себе" [3: 169], навчальний матеріал, стверджує А. Хуторський, виступає як зовнішній зміст освіти, а особистісні новоутворення учня, сформовані в процесі "освоєння" цього матеріалу, – внутрішній зміст. При цьому навчальний матеріал (зовнішній зміст) виступає середовищем для формування внутрішнього змісту з огляду на неповторність й унікальність кожної особистості. Шлях освоєння зовнішнього змісту буде різним, і, відповідно, буде різнитися внутрішній зміст освіти.

А. Хуторський виділяє такі компоненти освіти, як інформаційний (базовий зміст навчальних дисциплін); діяльнісний (способи діяльності, в тому числі й рефлексивно проявлені, індивідуальні для кожного учня), рефлексивний (сукупність знань): "що" (інформація про зміст власного знання і незнання); "як" (інформація про засвоєні й незасвоєні способи добування й перетворення знань); "навіщо" (розуміння смислу інформації); "знаю я" (самовизначення себе по відношенню до знань)[5: 187 - 190].

Форми й методи організації навчальної діяльності повинні створювати умови для самореалізації особистості, забезпечувати перетворення учня на суб'єкт навчальної діяльності. Навчальний процес повинен відповідати таким вимогам: діалогічність, діяльнісний характер, спрямованість на індивідуальний розвиток учня, забезпечення школярам свободи вибору в навчанні [6: 4].

Упродовж останніх років в практику школи входить інтерактивне навчання (англ. "inter" – взаємний та "akt" – діяти), яке передбачає організацію й розвиток діалогічного спілкування, що приводить до взаєморозуміння, взаємодії, до спільного вирішення завдань. Інтерактив виключає домінування як одного промовця, так і однієї думки над іншою [7: 4]. Найвідоміші форми інтерактивного навчання – "велике коло", "акваріум", "дебаты", "мозкова атака", "ділова гра", "метод проектів".

Заслужують на увагу форми й прийоми активізації учнівської діяльності, підвищення інтересу школярів до предмета, які запропонував А. Гін. До кожного структурного компонента уроку він пропонує від 5 до 13 прийомів. Скориставшись ними, учитель може побудувати урок, не повторюючись і видозмінюючи його структуру протягом 10-12 навчальних годин. Пропоновані прийоми представлені у вигляді таблиці [8: 17]:

Таблиця 1.

Розділи уроку	Основні функціональні блоки			
	1	2	3	4
Початок уроку	Дивуй	Ідеальне опитування	Взаємоопитування	Гра у випадковість
Пояснення нового матеріалу	Приваблива мета	Прес-конференція	Запитання до тексту	Ділова гра "Погляд"
Закріплення, тренувальні вправи	Лови помилку!	Гра у випадковість	Ділова гра "Компетентність"	Гра-тренінг
Повторення	Своя опора	Свої приклади	Обговорюємо домашнє завдання	Ділова гра "НДЛ"
Контроль	Тихе опитування	Опитування ланцюжком	Бліц-контроль	Світлофор
Домашнє завдання	Три рівні домашнього завдання	Особливе завдання	Ідеальне завдання	Завдання масивом
Кінець уроку	Відстрочена відгадка	Роль "психолог"	Опитування – підсумок	Обговорюємо домашнє завдання

Природно, що й урок особистісно зорієнтованого навчання має свою специфіку. Для нього характерні такі обов'язкові ознаки:

- повідомлення учням цілей уроку, орієнтованих на конкретний результат;
- створення позитивного настрою на уроці, відповідної мотивації, ситуації успіху, взаємопідтримки, переважання діалогічної форми спілкування, індивідуальної, парної та групової роботи;
- забезпечення участі школярів в організації навчальної діяльності через залучення до планування роботи й вибір рівня засвоєння вивчуваного матеріалу та способів його фіксації, варіантів знань, оцінювання результатів;
- рефлексію учня над власною діяльністю: доцільність обраного шляху вирішення поставлених завдань, форм і методів роботи, досягнення чи не досягнення цілей;
- оцінювання школяра в порівнянні з його попередніми успіхами й планованими цілями, заохочення успіхів, способів навчальної діяльності, докладених зусиль.

Досвід впровадження особистісно зорієнтованого навчання в практику роботи школи дозволяє встановити певні закономірності навчання:

- навчальна продуктивність школярів зростає, якщо вони усвідомлено беруть участь у визначенні цілей навчання;
- збільшується інтенсивність й ефективність розвитку креативності учнів;
- динаміка творчих досягнень учнів випереджає підвищення рівня засвоєння базових навчальних стандартів;
- творча результативність навчання більш впливає на розвиток особистісних якостей учнів;
- діагностика особистісних освітніх наросувань учнів справляє ефективніший вплив на якість освіти, ніж діагностика й контроль його освітніх результатів щодо заданих стандартів [6: 73- 75].

Отже, особистісно зорієнтоване навчання створює оптимальні умови для інтелектуального розвитку й самореалізації особистості й вирішує одне з головних завдань сучасної школи – забезпечення всебічного розвитку особистості, здатної до самоосвіти з урахуванням задатків, здібностей і нахилів учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Монтень М. Опыты. Избранные главы. - М., 1991.
2. Козій Д. Три аспекти самопізнання у Сковороди // Хроніка. – 2000. – Випуск 39-40. – Україна і філософський спадок.
3. Подмазин С.И. Личностно-ориентированное образование: социально-философское исследование, – Запорожье: Просвіта, 2000.
4. Корсаков О.К. Состав і структура змісту сучасної шкільної освіти // Гуманітарні науки. –2003 . – № 1.
5. Хуторской А.В. Современная дидактика: Учебник для вузов.- СПб: Питер, 2001.
6. Степанов Е. Личностно-ориентированный поход в педагогической деятельности // Воспитание школьников. – 2003. – № 2.
7. Интерактивное обучение. Новые подходы // Відкритий урок. – 2002. – № 5-6.
8. Гин А.А. Конструктор урока // Відкритий урок. – 2002. – № 5-8.

Матеріал надійшов до редакції 05. 03. 2005 р.

Алексеева Т.Ф. Личностно ориентированное обучение – основной путь модернизации украинской школы.

Автор статьи доказывает, что проблему реализации идеи самопознания-самоутверждения поможет решить личностно ориентированное обучение и воспитание.

Aleekseeva T.F. Person-Oriented Education as a Main Way of Modernization of Ukrainian School.

The author of the article proves that the problem of realizing the idea of self-perception – self-affirmation will be solve by the introduction of the person-oriented education and upbringing.